

دۇنيا كىشىلىك ھوقۇقى خىتابنامىسى

سۈر بېشى

، ئىنسانلار ئائىلىسىنىڭ بارلىق ئەزالىرىنىڭ ئۆزىگە خاس ئىززەت-ھۆرمىتىنى بۇيۇتۇپ، ئۇلارنىڭ باراۋەر ۋە ئەدەبىيەتسى ھوقۇقىنى ئەتراپ قىلىشىنى، دۇنيادى ئۆزكىلىك، ھەققانىيەت ۋە ئىنچىلىقىنىڭ ئاساسى ئىكەنلىكىنى

خان باۋۇر يورۇۋاتىلىغا ئايلانغانلىقى، ھەممە ئادەم سۆز ئۆزكىلىكىنى ۋە ئېتىقاد ئۆزكىلىكىدىن بەھرىمەن بولىدىغان ھەمدە ۋەھىم، ۋە نامراتلىقتىن خالىي بولىدىغان دۇنيانىڭ تېپىپ ئېلىشى ئاددىي خەلقنىڭ ئالىي ئارزۇسى دەپ ئېلان قىلىنغانلىقى ئىنسانلانىڭ ئىلاجىسىزلىقتىن يورۇۋاتلىق ۋە زۇلۇم ئۆزىنىدە، ئىسيان كۈتەرگىمىز دەپ ئەۋەتكۈزلىگە ھەرىكەت قىلىپ يۈرۈمۈشلىكى ئۈچۈن، كىشىلىك ھوقۇقىنى قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىش بولى بىلەن قوغداش زۆرۈر بولغانلىقى،

دۆلەتلەر ئارا دوستلۇق مۇناسىۋىتىنىڭ تەرەققىياتىنى ئالغا سۈرۈش زۆرۈرلىكى

بىر-قىممىتى بۇيۇتۇپ، ئەر-ئاياللارنىڭ باراۋەرلىك ھوقۇقى توغرىسىدىكى تەرىقىدىسىنى قايتا ئەكىلىگەنلىكى ھەمدە بىر قەدەر چوڭ ئۆزكىلىك ئاساسىدا جەمئىيەتنىڭ ئۆزكىلىشى ۋە ئۆزۈمۈش دەرچىسىنى باھىسلىشىشنى ئالغا سۈرۈشكە بىل باغلىغانلىقىنى، دۆلە دۆلەتلەرنىڭ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى بىلەن ھەمكارلىشىپ، كىشىلىك ھوقۇقى ۋە ئاساسىي ئۆزكىلىكىنىڭ ئومۇميۈزلۈك ھۆرمەتلىنىشى ۋە ئەمەلگە قويۇلۇشىنى ئالغا سۈرۈش بولىدا قەتئىي ئىرادىگە كەلگەنلىكىنى،

، ئاخۇ ھوقۇق ۋە ئۆزكىلىكىنى ئومۇميۈزلۈك چۈشىنىشىنىڭ بۇ قەتئىي ئىرادىنىڭ تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىغا مۇھىم تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقىنى

ئۆزۈدە تونۇلغاچقا، ھازىر

، يىغىن

لىق ئاخۇ ھوقۇق ۋە ئۆزكىلىكىنىڭ ئەزا دۆلەتلەرنىڭ ئۆزىدىكى خەلق ئارىسىدا بۇيۇتۇپ، دۆلەتلەرنىڭ باشقۇرۇش تەۋەلىكىدىكى زېمىنىدا باھايلىغان خەلق ئارىسىدا ئومۇميۈزلۈك ۋە ئۈنۈملۈك ئەتىراپ قىلىنىش ۋە ئەمەلگە قويۇلۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ

1 ماددا

، ھەممە ئادەم زاتىدىنلا ئەركىن، ئىززەت-ھۆرمەت ۋە ھوقۇقتا بابباراۋەر بولۇپ تۇغۇلغان. ئۇلار ئەقىلغە ۋە ۋىجدانغا ئىگە ھەمدە بىر-بىرىگە قېرىنداخلىق مۇناسىۋىتىگە خاس روھ بىلەن مۇئامىلە قىلىش كېرەك

2 ماددا

ركىنلىكتىن بەھرىمەن بولۇش سالاھىيىتىگە ئىگە، ئۇلار ئىرقى، رەڭگى، جىنسى، تىلى، دىنى، سىياسىي قارىشى ياكى باشقا قارىشى، دۆلەت ئەۋەلىكى ياكى ئىجتىمائىي ئېلىپ چىقىش، مۈلكى، تۇغۇلۇشى ياكى باشقا سالاھىيىتى جەھەتتىن قىلغۇ پەرقلىنمەيدۇ خەلقئارا ئورنىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى بىلەن پەرقلىنمەيدۇ، بۇ زېمىننىڭ مۇستەقىل زېمىن، ۋاكالىتەن باشقۇرۇلۇۋاتقان زېمىن، ئاپتونومىيىسىز زېمىن ياكى باشقا ھەرقانداق گىلىكلىك ھوقۇقىغا چەك قويۇلغان ھالەتتىكى زېمىن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر

3 ماددا

، ھەممە ئادەم ھاياتلىقىنى، ئۆزكىلىكىنى ۋە جىسمانىي بىخەتەرلىكىنى بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

4 ماددا

، ھەرقانداق ئادەمنى قۇل قىلىشقا ياكى قۇل قاتارىدا تىنچلىتىشكە بولمايدۇ. ھەرقانداق شەكىلدىكى قۇللۇق تۈزۈمىمۇ، قۇللارنى ئېلىپ-سېتىشىمۇ مەنئى قىلىش كېرەك

5 ماددا

، ھەرقانداق ئادامنى رەھىمسىزلىك بىلەن قىيناشقا ياكى ۋەھشىي، ئىنسانىيەتسىز ياكى قاتارەت خاراكتېرلىك مۇئامىلىگە ياكى چاراعا ئۇچرا قىلىشقا بولمايدۇ

6 ماددا

، ھەممە ئادەم ھەرقانداق جايدا قانۇن ئالدىدىكى كىشىلىك ئىززىتىنى ئەتىراپ قىلدۇرۇشقا ھوقۇقلۇق

7 ماددا

باراۋەر قوغدىشىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق، ھەممە ئادەم مۇنۇ خىتابنامىگە خىلاپ ھەرقانداق ئەمىسىنىڭ ۋە مۇنۇنداق ئەمىسىنىڭ، تۈرتكە بولىدىغان قىلمىشنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، باراۋەر قوغداشتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

8 ماددا

، ھەرقانداق ئادەم ئۆزىنىڭ ئاساسىي قانۇن ياكى قانۇنلار بىخەتەرلىكىنى ئاساسىي ھوقۇقى زىيانكەشلىككە ئۇچرىغاندا، لايىقەنلىك دۆلەت سوتى ئارقىلىق بۇنداق زىيانكەشلىك ھەرىكىتىدىن ئۆزىمۈلۈك تەۋەلۇپ قېلىشقا ھوقۇقلۇق

9 ماددا

، ھەرقانداق ئادەمنى ھەرقانداق شەكىلدە قولغا ئېلىشقا، تەبىئەت قىلىشقا ياكى سۈرگۈن قىلىشقا بولمايدۇ

10 ماددا

، ھەممە ئادەم مۇستەقىل ھەم خالىي سۈننىڭ ئادىل ۋە ئوچۇق سوراق قىلىش بىلەن ئۆزىنىڭ ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتىنى مۇئەپپەزىيەتلەشتۈرۈشكە ھەمدە ئۆزىگە قويۇلغان ھەرقانداق جىنايەتنى يىغىن ئېنىقلىۋېلىشقا بەتئەي ھوقۇقلۇق

11 ماددا

، جىنايى ئىشلار بىلەن ئىز قىلىنغانلىكى ادەم ئغلاش جەھەتتە لازىملىق بارلىق كاپالەتكە ئېرىشكەن ئاشكارا سوتتا جىنايىتى بارلىى قانۇن بويىچە دەلىللەنگىچە، گۇناھسىز دەپ قارىلىشقا ھوقۇقلۇق

، بويىچە جىنايى ئىشلار جىنايىتىنى شەكىللەندۈرمىكەن بولسا، جىنايى ئىشلار جىنايىتىنى ئۆلتۈرگەن دەپ ھۆكۈم چىقىرىشقا بولمايدۇ. جىنايى جازا جىنايەت ئۆلتۈرگەندە، ئەتىق قىلىندىغان قانۇندىكى بەلگىلىمىلەر،دىكىدىن ئېغىرلىتىۋېتىلىپ بولمايدۇ

12 ماددا

، تۈرلۈك جايغۇ ۋە خەت-ئالاقىسىگە خالىغانچە ئارىلىشىۋېلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ شۇنى ۋە شۇھرىتىگە ھۆرمە قىلىشقا بولمايدۇ. بۇنداق ئارىلىشىشتىن ياكى ھۆرمەتسىز ساقلىنىش ئۈچۈن، ھەممە ئادەم قانۇننىڭ قوغدىشىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

13 ماددا

، ھەممە ئادەم ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ زېمىنىدا ئەركىن كۆچۈشكە ۋە تولۇقلىنىشقا ھوقۇقلۇق

، ھەممە ئادەم ھەرقانداق دۆلەتتىن ئېتىشكە، جۈملىدىن ئۆز دۆلىتىدىن ئېتىشكە ھوقۇقلۇق ھەمدە ئۆزىنىڭ دۆلىتىگە قايتىپ كېلىشكە ھوقۇقلۇق

14 ماددا

، ھەممە ئادەم زىيانكەشلىكتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، باشقا دۆلەتلەردە پائىتەتلىككە ۋە پائىتەتلىشىشقا ھوقۇقلۇق

، ھەقىقەتەن غەيرىي سىياسىي جىنايەت ياكى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ اساسىي مەقسىتى ۋە پرىنسىپىغا خىلاپ قىلىش بىلەن ئەيىبلەنگەن ئەھۋال استىدا، بۇنداق ھوقۇقتىن پايدىلىنىشقا بولمايدۇ

15 ماددا

، ھەممە ئادەم دۆلەت ئەۋەلىكىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

، ھەرقانداق ئادەمنى دۆلەت ئەۋەلىكىدىن خالىغانچە مەھرۇم قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ دۆلەت ئەۋەلىكىنى ئۆزگەرتىش ھوقۇقىنى ئىنكار قىلىشقىمۇ بولمايدۇ

16 ماددا

ن ئەر-ئاياللار ئىرق، دۆلەت ئەۋەلىكى ۋە دىن جەھەتتىن ھەرقانداق چەكلىمىگە ئۇچرىماي، بولىشىغا ۋە ئۆي تۇتۇشقا ھوقۇقلۇق، ئۇلار ئىككە جەھەتتە، ئوي قىلغان مەزگىلدە ۋە ئىككە توختىمى ئىنكار قىلىنغاندا، باراۋەر ھوقۇقتا ئىگە بولۇش كېرەك، تەرەپ بىلەن ئايال تەرەپنىڭ ئىختىيار قىلىش ۋە تامامەن ماقۇل بولۇش ئارقىسىدىلا ئوي قىلىشقا بولىدۇ

، ئائىلە ئەيىبىنى ۋە ئاساسىي ئىجتىمائىي بىرلىك، ئوچەمىيەت ۋە دۆلەت تەرەپىدىن قوغدىلىنغان تەڭپەڭلىك

17 ماددا

، ھەممە ئادەمنىڭ مۈلۈككە ئوۋچە، ئىگىدارلىق قىلىش ھوقۇقى بۇيۇتۇپ، باشقىلار بىلەن شېرىكلىشىپ ئىگىدارلىق قىلىش ھوقۇقى بولۇش كېرەك

، ھەرقانداق ئادەمنى مال-مۈلكىدىن خالىغانچە مەھرۇم قىلىشقا بولمايدۇ

18 ماددا

ڭ دىنىنى ياكى ئېتىقادىنى ئۆزگەرتىش ئۆزكىلىكىنى بۇيۇتۇپ، ئۆزىنىڭ دىنى ياكى ئېتىقادىنى دىنىي ئېقىدە، ئەمەلىيەت، ناماز-ئىبادەت ۋە ئەمرىمەرۇپ ئارقىلىق يالغۇز ياكى ئۆم، ئاشكارا ياكى مەخپىي ئىبادەتلىش ئۆزكىلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ

19 ماددا

شقا ھوقۇقلۇق؛ بۇ ھوقۇق مۇداخىلىگە ئۇچرىماي ئۆز تەبىئەتسىز ساقلاپ قېلىش ئۆزكىلىكىنى ۋە ئۆچۈر ھەم يىتىكمەلەرنى ھەرقانداق ۋاسىتە ئارقىلىق ۋە دۆلەت تەرىپىسىغا قارىماي ئىزدەش، قوبۇل قىلىش ۋە تارقىتىش ئۆزكىلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ

20 ماددا

، ھەممە ئادەم تىنچ يول بىلەن يىغىن ئۆتۈزۈش ۋە تەشكىلاتلار ئۆتۈزۈش ئۆزكىلىكىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

، ھەرقانداق ئادەمنى مەلۇم بىر تەشكىلاتنىڭ ئەۋەلىكىگە ئۆتۈشكە زورلاشقا بولمايدۇ

21 ماددا

، ھەممە ئادەم دۆلەتنى ئىدارە قىلىشقا ئۆزى بىۋاسىتە قاتنىشىش ياكى ئۆزى ئەركىن تاللىغان ۋەكىلى ئارقىلىق قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە

، ھەممە ئادەم ئۆز دۆلىتىنىڭ ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا باراۋەر بۆسۈپ بىلەن قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە

توقۇقىنىڭ ئاساسى؛ بو ئىرادە قەدرلىك ۋە ھەقىقىي سايلام بىلەن ئىپادىلىنىش كېرەك، سايلام ئومۇميۈزلۈك باراۋەر ئاۋاز بېرىش ھوقۇقىغا ئاساسلىنىش ھەمدە يۇيۇرۇش ئاۋاز بېرىش ياكى ئوۋىدال ئەركىن ئاۋاز بېرىش بويىچە ئەلىپ بېرىلىش كېرەك

22 ماددا

مەدەنىيەت جەھەتتىكى ھەر خىل ھوقۇقلاردىن بەھرىمەن بولۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ھوقۇقلۇق، بۇ ئەمەلگە ئاشۇرۇش دۆلەتنىڭ تىرىشچانلىقى ۋە خەلقئارا ھەمكارلىق ئارقىلىق ھەمدە ھەرقايسى دۆلەتلەرنىڭ تەشكىلاتى ۋە بايلىق ئەھۋالى بويىچە بولىدۇ

23 ماددا

، ھەممە ئادەم ئىشلەشكە، ئەركىن تاللاشقا، ئادىل ۋە مۇۋاپىق خىزمەت شارائىتىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەمدە ئىشنى قىلىشتىن ساقلىنىش كاپالىتىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

، ھەممە ئادەم ھەرقانداق شەكىلدە ئەمىستىلمەي، ئوخشاش ئىش ئۈچۈن ئوخشاش ھەق ئېلىش ھوقۇقىغا ئىگە

ايىق جەقتىن بەھرىمەن بولۇشقا، ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلە ئاۋاتلىغانىنىڭ ئىنسانىي ئىززەت-ھۆرمەتكە لايىق تۇرمۇش شارائىتىغا ئىگە بولۇشنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشقا، زۆرۈر تەپتىلغاندا، ئۆزىنىڭ باشقا ئىجتىمائىي كاپالەتنى قۇيۇش، قىلىشقا ھوقۇقلۇق

، ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭ مەنەپپىتىنى قوغداش ئۈچۈن، ئىشچىلار ئۆتۈشمۇسىنى تەشكىللەش ۋە ئۆزىنىڭا قاتنىشىش ھوقۇقىغا ئىگە

24 ماددا

، ھەممە ئادەم دىم ئېلىش ۋە ئىنكار يۈرۈش ھوقۇقىدىن، جۈملىدىن ئىش ۋاقتىنىڭ چەكلىنى ئەقىلگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ھەمدە قەدرلىكلى، مائاشلىق دىم ئېلىش ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولىدۇ

25 ماددا

بولۇش ھوقۇقىغا ئىگە؛ ئىشنى قىلغاندا، كېسەل بولۇپ قالغاندا، مەجرىھ بولۇپ قالغاندا، ئۇل قالغاندا، قېرىغاندا ياكى ئىزگىلىگىلى بولمىدىغان باشقا ئەھۋال بىلەن تىرىكچىلىك ئىقتىدارىنى يوقاتقاندا، كاپالەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

، ئانىلار ۋە بالىلار ئالاھىدە قىتئەلاردىن ۋە ياردەمدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق. بارلىق بالىلار ئىككەھلىق ياكى ئىككەش تۇغۇلغانلىقىغا قارىماي، ئوخشاش ئىجتىمائىي مۇئەپپەزىتتىن بەھرىمەن بولۇشقا ئەگىشلىك

26 ماددا

بۇچقا بۇنداق بولۇش كېرەك، باشلانغۇچ مائارىپ مەجبۇرىيەت خاراكتېرىدا بولۇش كېرەك، تەخىككە مائارىپى ۋە كەسپىي مائارىپى ئومۇميۈزلۈك تەسىس قىلىش كېرەك، ئالىي مائارىپنىڭ ئىشكىنى تەخىككە قاراپ بارلىق كىشىلەرگە ئەچچىۋېتىش كېرەك شە مائارىپ ھەرقايسى دۆلەتلەر، ئىرقلار، ياكى ھەرقايسى دىنىي گۇرۇھلار ئارا چۈشىنىش، يول قۇرۇشنى ۋە دوستلۇقنى تىلگىنى سۈرۈش ھەمدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىنچىلىقىنى قوغداش بولىدىكى مۈلۈك ئالىي ئىلىرىنى ئالغا سۈرۈش كېرەك

، ئاتا-ئانىلار بىر-بىرىلىرىنىڭ ئېلىشقا ئەگىشلىك بىلىم تۈرلىرىنى ئۇۋال تالاش ھوقۇقىغا ئىگە

27 ماددا

، ھەممە ئادەم جەمئىيەتنىڭ مەدەنىي تۈرمۇشىغا ئەركىن قاتنىشىپ، سەنئەتتىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەمدە ئىلىم-پەن تەرەققىياتىدىن ۋە ئۆزىنىڭ ساھىل بولغان پارازاتلىقىنى تەشەببۇھمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق

، ھەممە ئادەم ئۆزى ئىجاد قىلغان ئىلىمنى، ئەدەبىي ئەسەرلەردىن ۋە گۇرۇل سەنئەت ئەسەرلىرىدىن ھاسىل بولغان مەنپەئەت ۋە ماددىي مەنپەئەت مۇناسىۋىتى بىلەن، قوغلىش ھوقۇقىغا ئىگە

28 ماددا

، ھەممە ئادەم مۇنۇ خىتابنامىدە قەيت قىلىنغان ھوقۇق ۋە ئۆزكىلىكىنىڭ تولۇق رېئاللىشىشىغا ئىمكان بېرىدىغان بىر خىل ئىجتىمائىي ۋە خەلقئارا تەرتىپنى ئەلپ قىلىشقا ھوقۇقلۇق

29 ماددا

، ھەممە ئادەم جەمئىيەت ئالدىدا مەجبۇرىيەتنى ئۆستىگە ئالغان بولىدۇ، چۈنكى، ئۇلارنىڭ خاسلىقى جەمئىيەت ئىچىدىلا ئەركىن ۋە تولۇق راۋاج تاپايدۇ

غىير مەقسەت باشقىلارنىڭ ھوقۇقى ۋە ئەركىنلىكىنىڭ تەڭپۇڭلىك دەرىجىدە ئېتىراپ قىلىنىشى ۋە ھۆرمەت قىلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ھەمدە دېموكراتىك جەمئىيەتتە ئىخلاق، جامائەت تەرتىپى ۋە ئومۇمىي پاراۋانلىقنىڭ ئورۇنلۇق ئىھتىياجىغا لايىقلىشىش . ئاشۇ ھوقۇق ۋە ئەركىنلىكلەرنى يۈرگۈزگەندە ، ھەرقانداق ئەھۋالدا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئاساسىي مەقسىتى ۋە پرىنسىپىغا خىلاپلىق قىلىشقا بولمايدۇ .

ماددا 30

بىر مەدەنىيىتى ھەرقانداق دۆلەت، گۇرۇھ ياكى شەخس مۇشۇ خىتاي نامىدە قەيىت قىلىنغان ھەرقانداق ھوقۇق ۋە ئەركىنلىكنى بۇزۇش مەقسىتىدىكى پائالىيەت ياكى ھەرىكەتلەرنى ئېلىپ بېرىشقا ھوقۇقلۇق دەپ سۆزلىت قىلىدىغان مەنىدە چۈشىنىدۇرۇشقا بولمايدۇ .